

Η οθωμανική επέκταση στη Θράκη (14ος αιώνας)

Πέμπτη, 17 Φεβρουάριος 2011 20:57

Οι αποφασιστικές μάχες στο Εμπύθιο (1352) και το Τζερνομιανό (1371)

Του Ιωάννη Κούζα

Η περιγραφή της μάχης του Εμπυθίου στο βιβλίο Δ' των "Ιστοριών" του Ι. Καντακουζηνού

Η περιοχή του Έβρου κατά τον 14ο αιώνα κατέστη θέατρο επιχειρήσεων και συγκρούσεων μεταξύ Τούρκων και Σέρβων, εξαιτίας της διαμάχης του Ιωάννη Παλαιολόγου και του Ιωάννη Καντακουζηνού για την κατάληψη της εξουσίας στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Μεταξύ του 1341 (έτους κατά το οποίο ο Καντακουζηνός ορίσθηκε από τον Ανδρόνικο Γ' Παλαιολόγο επίτροπος του ανήλικου γιου του Ιωάννη Ε') και του 1357 (έτους κατά το οποίο ο γιος του Καντακουζηνού, Ματθαίος, απεκδόθηκε τα αυτοκρατορικά διάσημα, με αποτέλεσμα να τερματισθεί η εμφύλια διαμάχη), Τούρκοι και Σέρβοι ενεπλάκησαν στις εμφύλιες συγκρούσεις των Βυζαντινών, είτε έμμεσα είτε άμεσα. Οι σερβοτουρκικές συγκρούσεις στον χώρο της Θράκης κορυφώθηκαν το 1371, με τη μάχη του Τζερνομιανού (κοντά στο Ορμένιο), κατά την οποία

οι Σέρβοι γνώρισαν μια καθοριστική ήττα που επιβεβαίωσε την τουρκική ανωτερότητα στη Θράκη.

Τόσο οι Σέρβοι του Στεφάνου Ντουσάν, όσο και οι Τούρκοι απέβλεπαν στην υποκατάσταση της βυζαντινής εξουσίας από τους ίδιους. Ο μεγαλοϊδεατισμός του Ντουσάν ήταν προσχεδιασμένος, γι' αυτό και οι επεμβάσεις του, όταν του δινόταν η ευκαιρία να τάσεται στο πλευρό της μιας ή της άλλης βυζαντινής πλευράς, απέβλεπαν όχι στη στήριξη ενός συγκεκριμένου διεκδικητή αλλά στη φθορά των βυζαντινών δυνάμεων και την ισχυροποίηση του ίδιου, ώστε να καταλάβει πιο εύκολα την Κωνσταντινούπολη.

Οι Οθωμανοί Τούρκοι, μετά την κατάληψη της Προύσας (1326), της Νίκαιας και της Νικομήδειας, κατέστησαν κυρίαρχοι στην Ανατολία (1338). Το 1346 ο Ιωάννης Καντακουζηνός, διεκδικητής του βυζαντινού θρόνου, πάντρεψε την κόρη του Θεοδώρα με τον Οθωμανό εμίρη Ορχάν και έκτοτε τουρκικά στρατεύματα άρχισαν να χρησιμοποιούνται ως σύμμαχοι του Καντακουζηνού στον αγώνα του για επικράτηση. Το έτος 1346 θεωρείται σημαντικό για τη μετέπειτα τύχη της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, γιατί τότε οι Τούρκοι δημιούργησαν μια βάση στην ευρωπαϊκή ήπειρο μετά από πρόσκληση των Βυζαντινών (1).

Η εικόνα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας την ίδια περίοδο ήταν απογοητευτική. Ο ένας διεκδικητής χρησιμοποιούσε δικές του, βυζαντινές δυνάμεις, και Σέρβους, ενώ ο άλλος τις δικές του βυζαντινές δυνάμεις και παράλληλα Τούρκους, για να εξισορροπήσει την παρουσία των Σέρβων στο αντίπαλο στρατόπεδο. Η έλευση όμως των Τούρκων στα ευρωπαϊκά εδάφη αποκάλυψε σ' αυτούς την πλήρη στρατιωτική αδυναμία της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, αλλά και την αδυναμία των Σέρβων να διαδραματίσουν έναν πολύ πιο φιλόδοξο ρόλο σε ευρύτερα πλαίσια, όπως ήταν η ανάληψη και διαχείριση μιας καταρρέουσας αυτοκρατορίας. Γι' αυτό, όσο συμμετείχαν σε επιχειρήσεις εναντίον βυζαντινών και άλλων βαλκανικών δυνάμεων, τόσο περισσότερο συνειδητοποιούσαν ότι μπορούσαν οι ίδιοι όχι μόνο να καταλάβουν την Κωνσταντινούπολη αλλά και να εδραιώσουν την εξουσία τους σε όλη τη Βαλκανική, ελλείψει μιας ικανής αντίπαλης στρατιωτικής δύναμης (2). Η συντριβή των Σέρβων τόσο στο Εμπύθιο (Πύθιο), όσο και στο Τζερνομιανό (Ορμένιο) αποδεικνύουν του λόγου το αληθές.

Ο Σέρβος ηγεμόνας Στέφανος Ντουσάν

Το 1342 ο Στέφανος Ντουσάν ζήτησε από τον Καντακουζηνό τις βυζαντινές κτήσεις δυτικά της Καβάλας ως αντάλλαγμα για την παροχή υποστήριξης κατά των Παλαιολόγων. Επειδή ο Καντακουζηνός αρνήθηκε, ο Ντουσάν στράφηκε προς τους Παλαιολόγους, που συγκατένευσαν στην παραχώρηση αυτών των εδαφών. Η κατάληψη των Σερρών και άλλων περιοχών της Μακεδονίας από τον Ντουσάν (εκτός της Θεσσαλονίκης και της Καβάλας),

πέρα από την εδραίωση της εξουσίας του στον Νότο της Βαλκανικής, του έδωσε την ευκαιρία να στεφθεί το 1346 αυτοκράτορας (τσάρος) της Σερβίας και της Ρωμανίας και να αποκτήσει έτσι νομικό έρεισμα για τη διεκδίκηση της Κωνσταντινούπολης. Ο Καντακουζηνός ανακατέλαβε ορισμένα εδάφη με μισθοφορικές δυνάμεις Τούρκων της Δυτικής Μακεδονίας από τους Σέρβους και το 1350 ο Ντουσάν δέχθηκε να «περιοριστεί στην κατοχή ορισμένων μόνο βυζαντινών πόλεων... υπό την απειλή ότι σε αντίθετη περίπτωση θα βρισκόταν αντιμέτωπος με τους Τούρκους μισθοφόρους του Καντακουζηνού - η αγριότητα των οποίων είχε γίνει διαβόητη στη Μακεδονία, στη Θράκη και στη Σερβία» (3). Η διαμάχη όμως μεταξύ του Ιωάννη Ε΄ Παλαιολόγου και του Ιωάννη Καντακουζηνού έδινε την ευκαιρία στον Ντουσάν να επεμβαίνει στις υποθέσεις της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Το 1352 έστειλε ένα εκστρατευτικό σώμα στην περιοχή του Διδυμοτείχου για να βοηθήσει τον Ιωάννη Ε΄ να ανακαταλάβει το Εμπύθιο και την Αδριανούπολη, τα οποία κατείχε ο Καντακουζηνός. Οι δύο ιστοριογράφοι που αναφέρονται στη μάχη που έγινε κοντά στο Εμπύθιο είναι ο Ιωάννης Καντακουζηνός (4) και ο Νικηφόρος Γρηγοράς (5).

Οι Βούλγαροι ονομάζονται από τους ιστοριογράφους της εποχής Μυσοί, οι Σέρβοι Τριβαλλοί (6), οι Βυζαντινοί Ρωμαίοι και οι Τούρκοι Πέρσες ή βάρβαροι. Η μάχη κοντά στο Εμπύθιο έγινε μεταξύ των δυνάμεων του Ιωάννη Ε΄, τις οποίες αποτελούσαν Σέρβοι, Βούλγαροι και Βυζαντινοί, και ενός μισθοφορικού εκστρατευτικού σώματος Τούρκων του Καντακουζηνού. Οι ενωμένες δυνάμεις του Ιωάννη Ε΄ στηρίζονταν κυρίως στους 4.000 Σέρβους ιππείς, ενώ οι Τούρκοι διέθεταν 10.000 ιππείς. Οι Τούρκοι άρχισαν να προελαύνουν το πρωί (μετά από νυκτερινή στρατοπέδευση νότια του Εμπυθίου) προς την Αδριανούπολη, ενώ ταυτόχρονα οι δυνάμεις του Ιωάννη Ε΄ από το Διδυμότειχο προχωρούσαν για να καταλάβουν το φρούριο του Εμπυθίου (7). Οι δύο αντίπαλοι αντιλήφθηκαν ο ένας την παρουσία του άλλου, μόνον όταν συναντήθηκαν κατά τις προδιαγεγραμμένες πορείες τους, και η τρομαγμένη και άτακτη υποχώρηση των Βουλγάρων προς το Διδυμότειχο, για να σωθούν, άφησε τις αριθμητικά πολύ λιγότερες δυνάμεις των Σέρβων και Βυζαντινών να δώσουν τη μάχη με το ανώτερο και ισχυρότερο ιππικό των Τούρκων, που τους εξολόθρευσε εύκολα (8). Η σύγκρουση αυτή πραγματοποιήθηκε στην πεδιάδα, τα υψώματα και την παρόχθια περιοχή του Έβρου νοτιοδυτικά του Πυθίου.

Άλλοι μελετητές (9) έχουν ήδη προβεί στην εκτίμηση ότι οι Σέρβοι δεν μπορούσαν να διαδραματίσουν ηγετικό ρόλο στη Βαλκανική. Οι Τούρκοι

συνειδητοποιούσαν όλο και περισσότερο τις αδυναμίες των Βυζαντινών και των άλλων δυνάμεων (Σέρβων και Βουλγάρων) και η δράση τους γινόταν όλο και πιο επιθετική. Δύο χρόνια μετά τη σύγκρουση στο Εμπόθιο, το 1354, οι Τούρκοι κατέλαβαν την Καλλίπολη και εμφανίσθηκαν για πρώτη φορά με τα στρατεύματά τους έξω από τα τείχη της Κωνσταντινούπολης το 1359. Χρησιμοποιώντας ως ορμητήριο την Καλλίπολη κατέλαβαν το Διδυμότειχο (1361 προσωρινά - 1363 οριστικά) και την Αδριανούπολη (1362), την οποία τρία χρόνια αργότερα κατέστησαν πρωτεύουσά τους μετονομάζοντάς την Εντίρνε (Edirne).

Ο Βυζαντινός αυτοκράτορας Ιωάννης Ε' Παλαιολόγος

Μετά την ήττα στο Εμπόθιο, οι Σέρβοι περιόρισαν τη δράση τους στις περιοχές δυτικά του ποταμού Νέστου. Την περίοδο μάλιστα μετά τον θάνατο του Ντουσαν (1355), οι Βυζαντινοί ανακατέλαβαν τις περιοχές της Ανατολικής Μακεδονίας μέχρι τον Στρυμόνα. Η διακυβέρνηση του σερβικού κράτους μετά τον θάνατο του Ντουσαν περιήλθε σε δύο αδελφούς, τους

Ούγγλεση (Ugliesha) και Βουκασίν (Vukashin). Ο Βουκασίν ήταν επίτροπος του ανήλικου βασιλιά της Σερβίας και πραγματικός κυβερνήτης όλου του βασιλείου. Ο Ούγγλεσης κυβερνούσε την περιοχή των Σερρών και είχε καταφέρει να επεκτείνει την κυριαρχία του σε βάρος των Βυζαντινών μέχρι τη λιμνοθάλασσα του Πόρτο Λάγος. Ωστόσο, έβλεπε θετικά μια προσέγγιση Σερβίας και Βυζαντινής Αυτοκρατορίας μπροστά στον κίνδυνο των ανερχόμενων Οθωμανών, αλλά αυτή δεν μπορούσε να υλοποιηθεί λόγω της μεγάλης δυσπιστίας που επικρατούσε ανάμεσα στους Σέρβους και τους Βυζαντινούς από την προηγούμενη περίοδο (10).

Περιοριζόμενοι στα παρόχθια εδάφη του Έβρου, διαπιστώνουμε πως η περιοχή τον 14ο αιώνα διατηρούσε μια σειρά από οχυρωματικά έργα, η αξία των οποίων δεν ήταν μόνο στρατιωτική. Τα φρούρια αυτά διασφάλιζαν παράλληλα την ομαλή διεξαγωγή του εμπορίου, παρείχαν ασφάλεια στον τοπικό πληθυσμό και ήταν χρήσιμα για παρατήρηση και επιτήρηση. Όλα βρίσκονταν κατά μήκος του Έβρου ή πολύ κοντά σ' αυτόν. Από τις εκβολές του ποταμού με κατεύθυνση προς τα βόρεια, βρίσκονταν κατά σειρά στην Αίνο, τις Φέρες, τα Ύψαλα, το Διδυμότειχο, το Πύθιο, την Αδριανούπολη και το Τζερνομιανό (11). Ακόμη και το φρούριο στο Αμμόβουνο ήταν κτισμένο σε έναν παραπόταμο του Έβρου, στον Άρδα. Ο αντικειμενικός στόχος των Τούρκων, που ήταν η κατάληψη της Κωνσταντινούπολης, περνούσε μέσα από την κατάληψη των ισχυρών οχυρωματικών έργων γύρω από αυτήν και έτσι, αργά ή γρήγορα, με δεδομένη την αδυναμία των Βυζαντινών, όλα τα παρέβρια φρούρια καταλήφθηκαν από αυτούς. Πότε ακριβώς περιήλθαν στην κυριότητά τους, δεν είναι γνωστό. Το πιο πιθανό είναι να καταλήφθηκαν μεταξύ των ετών 1359 και 1365. Το Πύθιο εκτιμάται ότι καταλήφθηκε το 1359 ή το 1360. Το πιο ισχυρό από όλα ήταν το φρούριο του Διδυμοτείχου. Θεωρείτο εφάμιλλο της Κωνσταντινούπολης και, λόγω της μορφολογίας του, ήταν σχεδόν απόρθητο. Η μεταφορά της πρωτεύουσας των Οθωμανών στην Αδριανούπολη το 1365 δηλώνει πως η ευρύτερη περιοχή γύρω από αυτήν ελεγχόταν πλήρως από αυτούς και ότι τα παρέβρια φρούρια είχαν ήδη καταληφθεί. Εξαιρεση αποτέλεσε το φρούριο της Αίνου, το οποίο κατείχαν οι Γενουάτες και το οποίο καταλήφθηκε μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, το έτος 1456.

Η κατάληψη από τους Οθωμανούς της Αδριανούπολης, που ήταν η πιο σημαντική βυζαντινή πόλη μετά την Κωνσταντινούπολη, θορόβησε τους άλλους διεκδικητές της Πόλης και έτσι, στα πλαίσια του ανταγωνισμού για κυριαρχία επί βυζαντινών εδαφών, συνήφθη η μάχη στο Τζερνομιανό (1371).

Το φρούριο αυτό βρισκόταν ακριβώς στη θέση του σημερινού Ορμένιου. «Στην αρχή ήταν μια σημαντική στρατιωτική εγκατάσταση και στη συνέχεια πυρήνας ενός μικρού οικισμού. Θεμέλια και ασήμαντα λείψανα σώθηκαν από το κάστρο αυτό, που υψωνόταν, όπως ακριβώς και το κάστρο του Πυθίου, στην άκρη ενός υψώματος πάνω στην πεδιάδα» (12).

Ο Ιωάννης Καντακουζηνός ως αυτοκράτορας προεδρεύων σε εκκλησιαστική σύνοδο.

Η μάχη στο Τζερνομιανό έγινε στις 26 Σεπτεμβρίου 1371, στη νότια πλευρά του Έβρου, κοντά στο σημερινό Ορμένιο, και η μοναδική περιγραφή γι' αυτήν παρατίθεται από τον Λαόνικο Χαλκοκονδύλη (13). Κατά τη διάρκεια της συγκρούστηκαν ο ενωμένος χριστιανικός στρατός των Σέρβων-Ούγγρων και μικρότερων δυνάμεων (Ναπολιτάνων και Βλάχων) με τα τουρκικά στρατεύματα. Οι Σέρβοι, ανησυχώντας για την εξάπλωση των Τούρκων στη Βαλκανική, εξαπέλυσαν επίθεση κατά των Τούρκων επιδιώκοντας την κατάληψη της Αδριανούπολης. Επικεφαλής των Σέρβων ήταν ο Ούγγλεσης και ο Βουκασίν («Κράλης», κατά τον Χαλκοκονδύλη) και επικεφαλής των

Ούγγρων ο βασιλιάς τους, Λουδοβίκος του Ανζού. Οι ενωμένες στρατιωτικές δυνάμεις τους, σύμφωνα με τον Χαλκοκονδύλη, υπολογίζονται σε 60-70.000. Από την άλλη πλευρά, οι Τούρκοι είχαν επικεφαλής τους Λάλα Σαχίν και Χατζή Ιμπέη διαθέτοντας περίπου 4.000 άνδρες (14). Οι συνθήκες κάτω από τις οποίες έγινε η μάχη δεν είναι γνωστές. Ο Χαλκοκονδύλης αναφέρει πως οι Σέρβοι ήταν στρατοπεδευμένοι στην περιοχή του Τζερνομιανού και ότι οι Τούρκοι, εγκαταλείποντας την πολιορκία ενός γειτονικού φρουρίου, με μια παράτολμη ολονύκτια επιχείρηση τους αιφνιδίασαν το πρωί. Άλλοι αποδίδουν τη νίκη των Τούρκων σε έναν ελιγμό τύπου ενέδρας στην όχθη του Έβρου και άλλοι πιστεύουν ότι δεν βοηθήθηκαν οι χριστιανικές δυνάμεις από τους ντόπιους μπέηδες (15). Αναφέρεται χαρακτηριστικά πως οι ενωμένες χριστιανικές δυνάμεις είχαν επιδοθεί σε ολονύκτια οίνοποσία και δεν είχαν τηρήσει κανέναν κανόνα επαγρύπνησης και ασφάλειας. Στη μάχη σκοτώθηκαν και οι δύο ηγέτες των Σέρβων, ενώ σώθηκε ο Λουδοβίκος του Ανζού. Ο στρατός τους εξολοθρεύθηκε ολοκληρωτικά. Η τουρκική ιστορία κατέγραψε τη μάχη αυτή ως «κατατρόπωση των Σέρβων» (16). Ως επιβράβευση για τη νίκη του, ο Λάλα Σαχίν (Lala Sahin Pasha) έγινε ο πρώτος κυβερνήτης (beylerbey) της επαρχίας της Ευρώπης.

Η σημασία της μάχης του Τζερνομιανού ήταν μεγάλη για τους Τούρκους, γιατί εδραιώθηκε η εξουσία του Μουράτ Α΄ έναντι των άλλων Τούρκων ηγεμόνων και από ειρήνης αναβαθμίστηκε, λίγα χρόνια αργότερα, σε σουλτάνο. Η μάχη όμως ήταν καταστροφική όχι μόνο για τους Βυζαντινούς αλλά και για όλες τις εθνότητες της Βαλκανικής. Ο Ιωάννης Ε΄ Παλαιολόγος κατέστη αμέσως φόρου υποτελής και υποχρεώθηκε να επιμερίσει την ήδη παρηκμασμένη αυτοκρατορία στους συγγενείς του, ώστε να είναι όσο το δυνατόν πιο αδύναμος. Σχεδόν αμέσως, οι Βούλγαροι και οι Σέρβοι αναγκάστηκαν να δηλώσουν επίσης υποταγή και να ακολουθούν τα στρατεύματα του Μουράτ στις εκστρατείες του (17). Ο γιος του Βουκασίν, Μάρκος Κράλιεβιτς (Marko Kralyevich), προηγήθηκε στη δήλωση υποταγής και ο Βούλγαρος Ιωάννης Σισμάν, τσάρος του Τιρνόβου, εκτός από όρκο υποταγής, έδωσε την αδελφή του Ταμάρα (Maria Tamara Hatun, την επονομαζόμενη και Deseslava) σε γάμο στον σουλτάνο Μουράτ. Από την πρώτη εγκατάσταση των Τούρκων στο ευρωπαϊκό έδαφος, το 1354, δεν είχαν περάσει παρά μόνο 17 χρόνια και οι Τούρκοι το 1371 κατάφεραν να θέσουν υπό τον έλεγχό τους με φορολογική υποτέλεια τις τρεις παλαιές αυτοκρατορίες: τη Βυζαντινή, τη Βουλγαρική και τη Σερβική (18).

Σήμερα το Πύθιο και το Ορμένιο αποτελούν δύο σημαντικές τοποθεσίες στον νομό Έβρου, αφού είναι ζωντανά τεκμήρια της βυζαντινής περιόδου. Στο Πύθιο σώζεται το κάστρο, του οποίου οι εργασίες συντήρησης και ανακατασκευής ξεκίνησαν το 1993 και συνεχίστηκαν πιο συστηματικά από το 1996. Το Ορμένιο, κτισμένο πάνω σε έναν λόφο, δίνει τη δυνατότητα στον παρατηρητή να θαυμάσει ολόγυρά του την πεδιάδα στα σύνορα τριών χωρών και την κοιλάδα του ποταμού Έβρου, στην ελληνική πλευρά επί της οποίας πιστεύεται ότι έγινε η ομώνυμη μάχη.

Ο Οθωμανός σουλτάνος Μουράτ Α'

- Προσέξτε και αυτό

Η μάχη στο Τζερνομιανό κατά τον Λαόνικο Χαλκοκονδύλη

«Την ίδια περίοδο ο Σουλεϊμάν έτυχε να πολιορκεί μία κωμόπολη πάνω στον Τέαρο (Έβρο), περίπου 70 στάδια από την Αδριανούπολη. Είχε στήσει πολλές σκηνές από δέρματα κατσίκας με τον τρόπο των Σκυθών νομάδων της Ασίας και όσων Τούρκων ακολουθούν τον ίδιο τρόπο ζωής και πολιορκούσε την

κωμόπολη με μεγάλη προσοχή. Λέγεται ότι ήταν στρατοπεδευμένος εκεί, όταν έμαθε ότι ο εχθρός κατευθυνόταν εναντίον του με ταχύτητα. Τότε διάλεξε 800 από τους καλύτερους άνδρες του και μετά από ολονύκτια πορεία επιτέθηκε στο εχθρικό στρατόπεδο με το χάραμα της αυγής. Παρατήρησε ότι ο εχθρός δεν είχε βάλει αρκετούς σκοπούς κοντά στον ποταμό Τέαρο, του οποίου το νερό είναι πολύ καλό στην πόση και πολύ υγιεινό. Ήταν καλοκαίρι και δεν πρόσεχαν πολύ τα όπλα και τα άλογά τους, έχοντας την εντύπωση ότι δεν χρειαζόταν να ανησυχούν για τον εχθρό. Είχαν στρατοπεδεύσει ξένοιαστα στην περιοχή του Τζερνομιανού, όταν ο Σουλεϋμάν με τους 800 άνδρες του τους επιτέθηκαν αιφνιδιαστικά και κατέστρεψαν όλο τον στρατό τους σκοτώνοντάς τους αδιάκριτα. Οι περισσότεροι Τριβαλλοί μην ξέροντας προς τα πού να στραφούν έπεσαν στο ποτάμι και χάθηκαν. Σ' αυτή τη μάχη σκοτώθηκε και ο Ουγγλέσης και ο αδελφός του, ο Κράλης. Κανείς δεν ξέρει όμως με ποιον τρόπο πέθανε, με αποτέλεσμα οι αξιωματούχοι του να πιστεύουν ότι είχε επιβιώσει για πολύ περισσότερο χρόνο» (Μετάφραση Νίκου Νικολούδη, «Οι Σέρβοι στη Θράκη, 14ος αιώνας», Νέα Εστία, Χριστούγεννα 1994, σελ. 211).

Σημειώσεις

1. G. Castellan, Η Ιστορία των Βαλκανίων, Εκδόσεις Γκοβόστη, Αθήνα 1991, σ. 12.
2. Η κατάκτηση των Βαλκανίων άρχισε επί του Μουράτ Α' (1360-1389). «Αφού ανέλαβε την εξουσία συνέχισε τις πολεμικές επιχειρήσεις του πατέρα του (Ορχάν) στην Ευρώπη και υπήρξε ο πρώτος πραγματικός κατακτητής των Βαλκανίων. Στόχος του δεν ήταν πλέον μόνο τα βυζαντινά εδάφη αλλά επίσης και οι ολαβικές χώρες της χερσονήσου»: Castellan, ό.π., 80-81.
3. Νίκος Νικολούδης, «Ο Βυζαντινοσερβικός ανταγωνισμός κατά τον 14ο αιώνα», Στρατιωτική Ιστορία, τ. 11, Ιούνιος 1997, σ. 50. Επίσης για τα γεγονότα αυτά βλ. Donald M. Nicol, Οι τελευταίοι αιώνες του Βυζαντίου 1261-1453, Εκδόσεις Παπαδήμα, Αθήνα 1996, σσ. 360-3.
4. Ιωάννης Καντακουζηνός, Ιστοριών βιβλίο Δ', κεφ. XXXIV, σσ. 673-4, Ex Typographia Bartholomaei Javarina, Βενετία 1729. Μετάφραση του σχετικού

χωρίου βλ. σε Νίκο Νικολούδη, «Οι Σέρβοι στη Θράκη, 14ος αιώνας», Νέα Εστία, Χριστούγεννα 1994, σσ. 208-9.

5. Νικηφόρος Γρηγοράς, Ρωμαϊκή Ιστορία, στη σειρά Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, τ. Γ', βιβλίο XXVIII, σσ. 181-2, Impensis Ed. Weberi, Βόννη 1829-55.

6. Για την ονομασία τους εκείνη την περίοδο βλ. Λαόνικο Χαλκοκονδύλη, στο κεφάλαιο με τη λατινική επιγραφή De Rebus Turcicis, στη σειρά Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, σελ. 29, Impensis Ed. Weberi, Βόννη 1843.

7. Η κατασκευή του φρουρίου τοποθετείται ακριβώς σ' αυτή την περίοδο της εσωτερικής αναταραχής, δηλαδή μεταξύ των ετών 1320 και 1350. Για τη χρονολόγηση της κατασκευής του βλ. Κωνσταντίνο Τσουρή, Αθανάσιο Μπρίκα, «Το φρούριο του Πυθίου και το έργο της αποκατάστασής του», Προκαταρκτική ανακοίνωση, 12η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, Καβάλα 2002.

8. Αναλυτική περιγραφή της μάχης κάνει ο Καντακουζηνός, ό.π., σσ. 673-4. Στη συνοπτική αναφορά του Νικηφόρου Γρηγορά μνημονεύεται πως οι τουρκικές δυνάμεις ήταν 12.000 και επίσης ότι η μάχη δεν έγινε συμπτωματικά. Ο Καντακουζηνός είχε πληροφορηθεί την άφιξη των Σέρβων και γι' αυτό μετακάλεσε «κρυφά και βιαστικά τη βαρβαρική δύναμη από 12.000 άνδρες του Υρκανού (Ορχάν)». Δες Νικολούδη, Οι Σέρβοι στη Θράκη, σ. 208.

9. Νικολούδης, Οι Σέρβοι στη Θράκη, σ. 209.

10. Στο ίδιο, σ. 210.

11. Σχέδιο Μ. Πανταζίδου. Για την αξία αυτών των φρουρίων βλ. Κ. Τσουρή, Α. Μπρίκα, ό.π.

12. Κ. Τσουρή, Α. Μπρίκας, Το φρούριο του Πυθίου και το έργο της αποκατάστασής του, στην ιστοσελίδα <http://alex.eled.duth.gr/archaic/puthio/contents3a.html>. Οι Βυζαντινοί ονομάζουν τον οικισμό Τζερμιανούπολις και διεθνώς είναι γνωστός ως Cirmen. Οι Σέρβοι τον αναφέρουν ως Cernomen ή Cirmen. Στην ελληνική βιβλιογραφία αναφέρεται και ως Τσερμιάνο.

13. Μετάφραση του σχετικού χωρίου βλ. στον Νικολούδη, Οι Σέρβοι στη Θράκη, σ. 211.
14. Νικολούδης, ό.π., σ. 211.
15. G. Castellan, ό.π., σσ. 82-83.
16. Στο ίδιο, σ. 83.
17. Castellan, σσ. 83-87, K. Jirecek, Geschichte der Serben, τ. Β' (1371-1537), Verlag Adolf M. Hakkert, Άμστερνταμ 1967, σ. 105 κ.εξ.
18. Francis Dvornik, The Slavs in European History and Civilization, New Brunswick, N.J., Rutgers University Press [1962], σ. 114, Castellan, ό.π., σελ. 83. Η ραγδαία αυτή επέκταση των Τούρκων οφείλεται βέβαια στην παρακμή της Βυζαντινής αυτοκρατορίας λόγω των εμφυλίων πολέμων, αλλά δεν παραγνωρίζεται και η δική τους ικανότητα, η οποία κατά την πρώτη περίοδο εκδηλώθηκε διά των γαζήδων πολεμιστών τους, δηλαδή των υπερασπιστών της πίστης. Για τη συμβολή των γαζήδων στην επέκταση του πρώιμου οθωμανικού κράτους βλ. Ε. Στεργάτου, «Γαζήδες, Οι πολεμιστές της μουσουλμανικής πίστης», Ιστορικά θέματα, τ. 41, Ιούνιος 2005, σσ. 51-63.

Δημοσιεύτηκε στο <http://www.historical-quest.com/>